ПЕРШЫ ТЫДЗЕНЬ НЕЗАЛЕЖНАСЦІ

У нядзелю 25 жніўня 1991 г. польскае тэлебачанне паказала Плошчу Леніна ў Мінску, сабраны там народ, бел-чырвона-белыя сцягі. Дыктар прачытаў: **Беларусь абвясціла незалежнасць.**

26 жніўня на вуліцах Гродна не відаць ніякага закалоту. У абласным выканаўчым камітэце (як польская ваяводская ўправа) таксама спакойпа. Сакратаркі паводзяць сябе годна, стрымана, не мітусяцца ў калідорах перапалоханыя камуністы. У абласны камітэт партыі я не заходзіў, падаўся ў цэнтр падзеяў — у Мінск. Вечарам горад выглядаў звычайна. На цэнтральнай плошчы ад натоўпу з папярэдняга дня застаўся толькі вялікі лозунг: "За нашу вольную Беларусь". З тэлебачання, прэсы, размоваў з людзьмі складаю вобраз падзеяў апошніх дзён.

Калі ў Маскве вырашаўся лёс дзяржаўнага перавароту, аб сваёй волі на самастойнасць яшчэ раз заявілі прыбалты. Да незалежнасці таксама імкнуцца каўказскія рэспублікі і Малдова. Відаць, што канчаецца час цэнтра, настае час рэспублік. Незалежнасць аб'яўляюць Украіна і Беларусь. Патэнцыял першай і яе месца ў Савецкім Саюзе вядомыя, таму можна было чакаць такога кроку. Беларусь заўсёды заставалася неяк збоку. Яе заява аб незалежнасці была абсалютнай нечаканасцю.

Пятая сесія Вярхоўнага Савета БСР дванаццатага склікання праходзіла ў суправаджэнні некалькітысячнага натоўпу перад Домам урада. Першы дзень — субота 24 жніўня — не прынёс ніякіх вырашэнняў. Парламенцкія фракцыі цвёрда стаялі на сваіх пазіцыях. Вялася вострая, але непрадуктыўная дыскусія.

Ноч з суботы на нядзелю людзі на Плошчы Леніна правялі ў няўпэўненасці.

Але ў нядзелю — Вярхоўны Савет як не той самы. У ад-

стаўку падаецца ягоны старшыня Мікалай Дземянцей. Прымаюцца пастановы: аб часовым прыпыненні дзейнасці КПБ-КПСС на тэрыторыі рэснублікі, аб дэпартызацыі органаў дзяржаўнай улады і кіравання Беларускай ССР, дзяржаўных прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый. Аднагалосна прымаецца пастанова аб дзяржаўнай незалежнасці Беларусі. Справа саюзнага дагавору знікае з парадку дэбатаў. Апазіцыя перажывае трыумф. Плошча ў эйфарыі.

Так было ў нядзелю вечарам. А ў панядзелак ужо ціха. Людзі, як штодзень, пайшлі на працу, ніякага свята, ніякай незвычайнасці.

Тым часам пастанова аб спыненні дзейнасці кампартыі ўваходзіць у жыццё. Зачыняюцца і апячатваюцца ейныя памяшканпі. Папулярнасць у народзе набывае намеснік старшыпі Мінскага гарадскога савета Анатоль Гурыновіч, які, не чакаючы рашэння рэспубліканскіх уладаў, дае загад забяспечыць будынак ЦК КПБ і сам кіруе гэтай акцыяй.

Аднак выканаўчыя органы ўлады не мяняюцца. Усе міністры застаюцца на сваіх пасадах, а прэм'ер-міністр Вячаслаў Кебіч пасля свайго рашучага выступлення ў падтрымку незалежнасці, здаецца, расце нават у сілу. З'яўляюцца галасы, што апазіцыя прадала народ і пайшла на пагадненне з камуністамі, якім "незалежнасць" патрэбная толькі на тое, каб уцалець пасля дэкрэтаў Ельцына. Я стаўлю сабе пытанне: што робіць сфармаваны апазіцыяй ценявы кабінет? Чаму не момант патрабаваць змены ўрада? Апазіцыя ж упершыню можа стаць палітычным суб'ектам у БССР.

29 чэрвеня Мінскі страйкавы камітэт і Мінская гарадская рада Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне" праводзілі мітынг-рэквіем па загінуўшых у абароне "Белага дома" масквічах. Быў якраз дзесяты дзень ад іхняй смерці. На белчырвона-белых сцягах чорныя жалобныя стужкі. За загінуўшых памаліліся: прадстаўнік пратэстанцкай супольнасці, праваслаўны і каталіцкі святары. Слова бяруць дэпутаты ад апазіцыі, а пасля фармуецца шэсце па Ленінскім праспекце пад будынак Цэнтральнага камітэта кампартыі Беларусі (былой). Вядучы мітынг старшыня страйкама Сяргей Антончык про-

сіць захаваць спакой і парадак. Я дзіваваўся дысцыплінаванасці народу. Людзі ішлі неяк паспешліва, трымаліся толькі вызначаных палосак вуліцы, не раскідвалі лістовак, не заклікалі прылучыцца людзей з тратуараў, урэшце, не тапталі травы ля будынка ЦК. Гэтае шэсце не было падобнае на вядомыя мне польскія мітынгі васьмідзесятых гадоў.

На стуненьках перад будынкам ЦК прамаўлялі рабочыя і палітычныя дзеячы апазіцыі. Выказваліся горкія словы ў адрас нядаўніх гаспадароў гэтага гмаху. Патрабавалася хутчэйшага і болей паслядоўнага выконвання апошніх пастаноў Вярхоўнага Савета рэспублікі. Усе прамоўцы заяўлялі аб канцы камунізму, але будучыня для мяне выглядала даволі цьмяна.

На гэтым мітынгу папрасіў я пару слоў у Лявона Баршчэўскага, намесніка старшыні БНФ "Адраджэньне", дэпутата Вярхоўнага Савета. Спадар Баршчэўскі сказаў: "Пастановы Вярхоўнага Савета будуць ажыццяўляцца, нягледзячы на тое, што выканаўчыя органы ўлады ў старых руках. Памяняць чыноўнікаў на новых няма магчымасці, бо дэмакратычны рух у Беларусі слабы. Ягоныя структуры ўтварыліся толькі ў вялікіх гарадах, у малых мясцовасцях ён толькі нараджаецца. Патрабаваць змены ўрада можам тады, калі ў парламенце сённяшняя апазіцыя будзе мець большасць, інакш праца ўрада немагчымая. Таму пайперш трэба прыняць закон аб дэмакратычных выбарах, нававыбраны парламент памяняе Канстытуцыю, і толькі тады можна будзе мяняць уладу на ўсіх узроўнях".

Ад спадара Баршчэўскага даведаўся я, што з-за недахопу часу не былі прыняты пастановы аб змене назвы рэспублікі і дзяржаўных сімвалаў. Але апазіцыя адпаведныя дакументы падрыхтавала і напэўна на адной з чарговых сесіяў яны будуць разглядацца. І так, здаецца, аджыве свой век БССР, а яе месца зойме Рэспубліка Беларусь.

— Ці ў выніку — на гэты раз дэмакратычпых — выбараў да ўлады могуць прыйсці зноў камуністы? — пытаю я ў Лявона Баршчэўскага. "Многія з іх да ўлады могуць прыйсці, але напэўна ўжо над новай назвай. Але ж структуры застаюцца надоўга, а трэба памятаць, што Камуністычная партыя

Беларусі — адна з найвялікшых у свеце, калі лічыць на душу насельніцтва (яшчэ два гады таму 600 тысяч на 10-мільённы народ). Аднак, і яны сваю самарэалізацыю бачаць у рамках Беларусі. Ідэю незалежнасці падтрымала партыйная наменклатура, дырэктары буйных прадпрыемстваў, на сутнасці антырыначныя элементы, хаця для нас — апазіцыі — яна цесна спалучаецца з рыначнай сістэмай".

Пакінуў я Беларусь 1 верасня. Мінуў першы тыдзень незалежнасці — "сапраўднай, не на паперы", як пісалі мінскія газеты. А ў мяне складвалася ўражанне, што вырашэнне навінна яшчэ прыйсці. Рэспубліка навонкі не змянілася, апазіцыя пакуль не здольная пераняць уладу, а Масква маўчыць — неяк праігнаравала беларускія памкненні да самастойнасці.

PS. 5-га верасня Мінскі гарадскі савет прыняў пастапову аб змене назвы горада на: Менск. Праспект Леніна быў перайменаваны на Праспект Скарыны, а Плошча Леніна на Пляц Незалежнасці. Над Гарадскім саветам вісяць два сцягі: бээсэсэраўскі (чакае адпаведнае пастановы Вярхоўнага Савета рэспублікі) і нацыянальны беларускі — бел-чырвона-белы.

"Ніва" н-р 38 (1845) ад 22 верасня 1991 г.

ПАЛЯКІ Ў БЕЛАРУСІ— ПАДОБНЫЯ ПРАБЛЕМЫ

24-25 красавіка 1993 г. у Гродне праходзіў ІІ з'езд Саюза палякаў Беларусі. Прыняло ў ім удзел 378 дэлегатаў, якія заслухалі справаздачу пра дзейнасць старых улад, ухвалілі гэтую дзейнасць і падзякавалі праўленню, абмеркавалі папраўкі ў статут арганізацыі і галоўныя накірункі працы ў будучыні ды выбралі новыя ўлады СПБ.

Якія ўражанні ад з'езда мог атрымаць пабочны назіральнік? На першы погляд, з'езд праходзіў вельмі хаатычна, дэлегаты ў сваіх выказваннях мяшалі справы важныя з зусім ні-

кудышнімі, прыватнымі. Час ад часу ўспыхвалі спрэчкі між дыскутантамі, якія з цяжкасцю суцішаў прэзідыум. Былі нават прапановы, каб гэты з'езд, як непадрыхтаваны, распусціць, а новы папярэдзіць сапраўднай справаздачна-выбарнай кампаніяй. Усё нармальна — падумаў бы ўдзельнік такога тыпу беларускіх мерапрыемстваў, асабліва з'ездаў БГКТ і пленумаў яго Галоўнага праўлення.

Перад з'ездам у Гродне мяне папярэджвалі: "Там ты пачуеш толькі прэтэнзіі ў адрас урада, што не выконвае сваіх абавязкаў перад грамадзянамі РБ польскай нацыянальнасці. Як мадэльны прыклад усебаковага забеспячэння ўладамі дзяржавы патрэбаў нацыянальнае меншасці будзе ставіцца беларуская меншасць у Польшчы". З праўдзівай прыемнасцю пішу, што падобных выказванняў на з'ездзе я не чуў зусім. Не было таксама гаворкі пра "Kresy" і "polskie miasto Grodno", што з'яўляецца ўсё-такі істотным прагрэсам, бо яшчэ тры гады таму, на І з'ездзе СПБ, такія галасы паяўляліся нярэдка.

Гэта, па-мойму, вынік, як сталення арганізацыі, так і набыцця палітычнага мыслення ейнымі кіраўнікамі. Гэта таксама вынік візіту ў Гродна ў мінулым годзе прэм'ер-міністра Г. Сухоцкай. Візіт гэты, як і падобны ўлад РБ у Беласток, наяўна паказаў, дзе знаходзіцца месца нацыянальнай меншасці і колькі яна вартая, як фактар у міждзяржаўных дачыненнях.

Ва ўсіх нацыянальных меншасцяў, незалежна ад розніц між імі, ёсць падабенства. Усім ім уласцівыя галоўныя праблемы: захаваць сваю тоеснасць, не расплысціся ў моры большасці.

Саюз палякаў Беларусі лічыць, што польскае школьніцтва і сетка польскіх культурных устаноў адродзяць нацыянальную свядомасць тамашніх палякаў. Пры чым, частка гэтых устаноў павінна быць створана за кошт дзяржавы, а частка на грамадскіх пачатках.

Вельмі моцна падкрэслівалася роля Каталіцкага касцёла ў захаванні польскай свядомасці, мовы, культуры на гэтых землях. Што да магчымай яго беларусізацыі, дык удзельнікі з'езда зыходзілі з такога прынцыпу: няхай сабе беларусы мо-

ляцца ў касцёле па-беларуску, але няхай не кажуць нам, на якой мове мы маем маліцца. "Касцёл заўсёды тут быў польскі", — сказаў старшыня СПБ Тадэуш Гавін, які выразнай большасцю галасоў захаваў сваю пасаду.

Падкрэсленнем ролі Касцёла было ўвядзенне ў статут СПБ запісу аб "хрысціянскіх вартасцях". Гэта таксама сведчыць пра зразуменне духа часу.

"Ніва" н-р 20 (1931) ад 16 мая 1993 г.

МІНСК — 26 КРАСАВІКА

Дэманстранты ненавідзяць прэзідэнта. Моладзь хоча біцца з міліцыяй. Арганізатары стараюцца не дапусціць да крывавай сутычкі.

Пачатак арганізаванага апазіцыяй шэсця "Чарнобыльскі шлях—96" быў вызначаны на 17 гадзін каля Акадэміі навук. Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт не даў дазволу на правядзенне маніфестацыі. Навучаныя вопытам 2-га красавіка — калі міліцыя не пусціла на месца сходкі, плошчу Незалежнасці — людзі пачалі збірацца гадзіну раней.

Сярод сабраных прадаюцца і раздаюцца газеты, свечкі. Сёйтой развівае бел-чырвона-белы сцяг. Паяўляюцца вядомыя палітыкі, як хаця б дэпутаты Вярхоўнага Савета Станіслаў Шушкевіч і Генадзь Карпенка.

У натоўпе спакойна ходзяць міліцыянты. Усміхаюцца, жартуюць, некалькі разоў праз мегафоны асцерагаюць, каб не таптаць траву, каб зрабіць праход. Ніхто не звяртае на іх асаблівай увагі.

А пятай гадзіне паабапал праспекта Скарыны ўжо мора народу. Над ім другое мора — сцягоў. Усюды робіцца белчырвона-бела, а між тым чорныя жалобныя харугвы са знакам ядзернай энергіі і назвамі найбольш пацярпелых ад радыяцыі раёнаў. Некаторыя дэманстранты абвязваюць галовы такімі ж павязкамі. Насупраць нас, па другім баку вуліцы разгортваецца сіне-жоўты сцяг, а побач яго чырвона-чорны

знак украінскіх нацыяналістаў УНА-УНСО. Пераапранутыя за чорных воранаў, з вялікай чорнай казой і са звонам выходзяць студэнты Мастацкай акадэміі.

Міліцыя прапануе разысціся або па тратуарах прайсці на месца афіцыйнага мітынгу, які з удзелам прэзідэнта якраз праходзіць у парку Дружбы народаў. У адказ свісты і смех. Народ выходзіць на праспект. З сярэдзіны паходу не відаць ні пачатку, ні канца. Наша групка расплываецца.

Застаўшыся ўдваіх з Ленай Глагоўскай, пільнуемся, каб не згубіцца, аж да завяршальнага мітынгу.

Першая лупцоўка

Дэманстранты скандуюць "Жыве Беларусь!" наперамен з "Далой Луку!" Побач нас вялікія транспаранты: "Ганьба манкуртам, якія прадаюць нашую незалежнасць" і "Чарнобыль, лукашызм і абыякавасць даканаюць Беларусь". Увагу фотарэпарцёраў прыцягваюць прыгожа размаляваны арол з дзвюма вусатымі галовамі Лукашэнкі і подпіс пад ім: "Духоўны мутант".

У натоўпе адчуваецца напружанасць, але і рашучасць, заядласць. Асабліва сярод моладзі, якая падзею ўспрымае ў катэгорыях хэпенінгу, а да ўладаў ставіцца без ніякай пашаны.

На плошчы Якуба Коласа галава калоны дэманстрантаў спыняецца. Праходзім дапераду, каб убачыць прычыну затрымкі. Тым часам народ ужо раве: "ганьба", "халуі", "дармаеды"! Выхад з плошчы па праспекце Скарыны загароджваюць некалькі радкоў міліцыі, за высокімі, амаль у рост чалавека, металёвымі шчытамі. Міліцыя пачынае лупіць здаравеннымі дубінкамі ў шчыты. Лідэры спрабуюць дагаварыцца. Больш палкім хочацца пабіцца. Арганізатары ледзь-ледзь устрымліваюць моладзь. Хтосьці не вытрываў, перакулілі міліцэйскую машыну, затым другую, міліцыя пачынае лупцаваць, першыя шэрагі дэманстрантаў кідаюцца наўцёкі. Ззаду напіраюць іншыя. Хтосьці кідае: "у двор!" Я памятаю, як у Варшаве міліцыя спіхала ў двор, каб аддубасіць здалёк ад вачэй замежных журналістаў і назіральнікаў, таму стараюся прапхнуцца назад па праспекце. Гублю на момант Лену, якая, на шчасце, аказалася зараз за мною.

На дахах тралейбусаў, у якіх ззаду драбінкі, поўна народу — журналісты і ўцекачы ад дубінак. Міліцыя, аднак, не гоніць. Кардон быў парваны, міліцыянты расступаюцца пад сцены, паход рушае дапераду. Аддыхаемся і ўваходзім між міліцэйскія шчыты і дубінкі. Дэманстранты крычаць "фашысты!", але міліцыі не чапаюць, хаця такі парушаны строй, калі б захацелі, разнеслі б у пыл.

Паход без перашкод рухаецца праз плошчу Перамогі. Арганізатары пільнуюць, каб не нішчылі кустоў каля абеліска, каб ніхто не чапіў вечнага агню. За плошчай Незалежнасці праспект Скарыны зыходзіць уніз, да Свіслачы, а затым падымаецца ўверх да цырка і далей — да Кастрычніцкай плошчы, каля якой, між іншым, прэзідэнцкі палац. Добра відаць магутнасць дэманстрацыі, як і наступную загароду. На праспекце стаяць упоперак аўтобусы і міліцэйскія грузавыя машыны. Спераду жывы кардон, схаваны за шчытамі. Тут ахоўнікаў парадку куды больш, чымсьці на плошчы Коласа.

Другая спроба сіл

Маніфестацыя са свістам і пагрозлівымі воклічамі ў адрас міліцыі павярнула направа, на вуліцу Янкі Купалы, дайшла да вуліцы Багдановіча і там павярнула ўлева. Праз натоўп пайшла вестка, што з'явіўся Зянон Пазьняк. Людзі пачынаюць скандаваць: "Пазьняк! Пазьняк!" З вуснаў у вусны перадаецца, каго пабілі. Сярод пацярпеўшых аказаліся, між іншым, Станіслаў Шушкевіч, дэпутат Аляксандр Дабравольскі, мастак Аляксей Марачкін, дырэктар Музея Багдановіча Алесь Бяляцкі, журналіст Эдуард Тарлецкі.

Каля нас прайшоў закрываўлены чалавек, у садранай кашулі Паказаў Лене беларускі пашпарт, у якім напісана было, што ён па нацыянальнасці паляк. А на дадатак ён яшчэ і былы афіцэр савецкай арміі.

Галава шэсця перайшла Свіслач ля Траецкага прадмесця. Ад пляца Волі і мінскага сабора зноўку сустрэла нас міліцыя. Тут ужо моладзі не ўдалося стрымаць. Месца было дастаткова і ў бок міліцыі паляцелі камяні. Дапераду, трымаючыся за рукі і з ускрыкамі "го-го-го!" прабеглі ўкраінцы. За міліцыяй, на ўзгорку пачалі збірацца цікаўныя. Відаць, міліцыянты адчулі

сябе ў пастцы, бо пачалі біць выпадковых прахожых і ўсіх, хто апынуўся пад рукою. Так атрымаў па галаве карэспандэнт "Gazety Wyborczej" Цэзары Галінскі, які падымаў кінутую на зямлю сяброўку. Пазней у хаце ўбачыў ён яшчэ сінія паласы на спіне. Відаць зарабіў іх, калі страціў прытомнасць.

Як доўга ўдасца пацыфікаваць настроі

Арганізатары, аднак, любой цаной стараліся захаваць спакой і павялі шматтысячнае шэсце ў другі бок, да Палаца спорту.

Вялікай бітвы не атрымалася.

Пад палацам пачаўся мітынг, але слабая тэхніка не дазваляла чуць прамовы. Моладзь адыходзіла расчараваная. Калі вялікія групы пачалі разыходзіцца ад месца мітынгу і вяртацца ў бок пляца Волі, міліцыя зноў перажыла пагрозлівыя моманты, лічачы, што гэта свядомая тактыка на прарыў на плошчу Незалежнасці, пад Вярхоўны Савет.

Нічога такога не адбылося. Маніфестанты, выслухаўшы — хто чуў — прамоўцаў пра Лукашэнку, як сімвал духоўнага Чарнобыля, які вядзе да знішчэння краіны і нацыі ды ўшанаваўшы знічамі і хвілінай маўчання памяць ахвяр сапраўднага Чарнобыля, мірна разышліся.

Сярод натоўпу на месцы мітынгу па трох, з рацыямі, хадзілі міліцыянты ў мундзірах. Ніхто іх не чапаў, хаця моладзь была яўна незадаволеная заканчэннем дэманстрацыі.

Беларускі Народны Фронт, які ўвесь час заклікае весці палітычную барацьбу толькі законнымі сродкамі і, нягледзячы на гэта, лукашэнкаўскай прапагандай прадстаўляецца як група шалёных экстрэмістаў, для моладзі перастае быць аўтарытэтам. Як надта мяккі. За некалькі гадоў незалежнасці — якою б яна не была — вырасла маладое пакаленне і яно яшчэ сваё слова скажа. Сённяшнюю антыбеларускую ўладу яно ненавідзіць.

Прысутныя на маніфестацыі журналісты ацанілі колькасць дэманстрантаў на 30-50 тысяч. Прэсавае агенцтва "Рэйтэр" паведаміла пра 40 тысяч.

Увечары ў афіцыйным беларускім тэлебачанні сказалі, што ў антыўрадавай інтрызе ўдзельнічалі каля васьмі тысяч, у большасці п'яных студэнтаў і іншага неадказнага элементу.

Уначы прайшоў вобыск у сядзібе БНФ. Арышты пачаліся зараз пасля мітынгу і працягваліся ўвесь наступны дзень.

"Ніва" н-р 19 (2087) ад 12 мая 1996 г.

ПАДРУЖЫЦЬ З ПРУЖАНАМІ

Перад вайною ў маю вёску на Гайнаўшчыне, Тыневічы, прыязджалі з Пружанаў ганчары. Іхнія вырабы цаніліся больш за прадукцыю бліжэйшай Лукі. Для мяне Пружаны, гэта ўжо іншая дзяржава, пункт на карце або, у найлепшым выпадку — адно з аблезла-шэрых беларускіх мястэчак па дарозе з Полаўцаў у Мінск. Не з'яўляюцца яны часткай майго штодзённага свету.

3 Пружанскім раёнам суседнічае Белавежская гміна. Праўда, гэтае геаграфічнае суседства не простае. Шчыльная дзяржаўная мяжа паспяхова ліквідуе ўсе спробы пастаяннага супрацоўніцтва. Кантакты між суседзямі рэдкія, аказіянальныя — ад свята да свята.

У нядзелю 4 жніўня жыхары Белавежы перасякалі мяжу хутка і камфартабельна. Пагранічнікі чыталі падрыхтаваны ім спісак, на якім — дзякуючы ветлівасці войта Станіслава Куявяка — апынуліся і мы з Юркам Ляшчынскім, павярхоўна аглядалі ўнутрыдзяржаўныя пашпарты (dowody osobiste) і накіроўвалі пехатой праз заараную паласу да беларускіх аўтобусаў. І хаця адна пані ўголас наракала на іх чысціню ("а со, піесh się uczą kultury"), не паменшыла яна тым самым энтузіязму грамады. Мне асабіста прыемна было назіраць, як у польскамоўнай да мяжы групе, раптам, быццам пад уздзеяннем чарадзейскай палачкі, амаль усе загаварылі па-беларуску.

Везлі нас з надзвычайнай пашанай — на чале кавалькады з чатырох аўтобусаў ехала міліцэйская машына з уключанай сіняй мігалкай на даху. Сустрэчныя аўтамабілі, каб даць нам дарогу, з'язджалі на абочыну пад самую канаву і прыпыняліся. А мы шпарылі быццам нейкія міністры.

Знаёмства з горадам

Аўтобусы спыніліся на абшырнай плошчы перад райвыканкамам, над якой дамінуе велічэзны помнік Леніну. Вуліца, што пралягла паўз плошчу — Камуністычная. Яна, у сваю чаргу, перакрыжоўваецца з Савецкай.

Але не ва ўсіх пружанскіх вуліц такія чытэльныя, адназначныя назвы. Ці ведаюць, напрыклад, паважаныя чытачы, чым праславіўся Ірыней Каляда? Адзін прахожы асвядоміў нас, што — а як жа — рэвалюцыйнай дзейнасцю, выказваючы пры нагодзе свае меркаванні пра сённяшніх "дерьмократов", якія не толькі ганьбяць заслугі такіх слаўных дзеячаў, як Каляда, але і наогул з'яўляюцца прычынай ўсякага зла. "Можаце запісваць мяне, я праўды не баюся", — заяўляў, махаючы рукамі, прахожы.

На скрыжаванні Камуністычнай і Савецкай вуліц другая плошча. Захаваліся на ёй два помнікі архітэктуры XIX стагоддзя: сабор Аляксандра Неўскага і гандлёвыя рады, называныя старэйшымі жыхарамі, якія яшчэ памятаюць іх сапраўднае прызначэнне, таксама белымі крамамі. Цяпер у будынку аптэка і гарадская бібліятэка. Прыватная ініцыятыва гандлюе з будак або проста на тратуарах.

У скверыку пасярэдзіне Савецкай плошчы, спецыяльна для гасцей з Польшчы, грае мясцовы духавы аркестр. Хаця нядзеля, адкрыты прадуктовыя і прамысловыя магазіны. Але гэта не з-за прыезджых, а проста звычайны працоўны дзень для гандлю. У крамах сям-там спатыкаем знаёмых з экскурсіі. На полках няма такога выбару тавараў як у Польшчы, але і не так пуста, як некалькі гадоў таму. Найбольш надзейны, танны і высакаякасны тавар — гэта беларуская гарэлка. Тут мы пазнаем прынцып, якім кіруюцца пакупнікі спіртнога — не гатунак важны, а месца прадукцыі. У Пружанах усе просяць гарэлку з брэсцкага вінакурнага завода.

Арганізатары несанкцыяніраванага мітынгу

На лавачках ля зачыненай ужо пасля багаслужбы царквы сядзяць бабулькі. У царкву прыязджаюць яны з вёсак, некаторыя з якіх у дваццаці кіламетрах ад Пружан. Юрка выцягвае магнітафон і просіць расказаць пра жыццё, пра тое,

як было тут раней, да вайны. Сёння, хоць і нялёгка, але ўсё ж лепш як было калісь пры Польшчы. У Пружаны могуць яны прыехаць на аўтобусе, а да вайны на ўсю вёску быў адзін "лісапед", у асадніка. За працай свету не бачылі, а сёння маладым у галаве толькі апрануцца ды машыну набыць.

Калі бабулькі расказвалі пра тое, што нямецкае консульства ў Брэсце маркамі выплачвала кампенсацыю за работы ў Нямеччыне ў час вайны, вакол нас сабраўся ладны-такі натоўп. Адна кабета абавязкова хацела расказаць свету пра сваё гора — адзінокае жыццё і 180 тысяч рублёў пенсіі. Калі заявіла яна, што пры немцах быў большы парадак, натоўп падзяліўся на два лагеры — адны пагаджаліся, іншыя абураліся. "Немцы, хай іх халера, вунь колькі людзей пабілі!" — крычала мажная цётка. "А бальшавікі то што, адно па галоўках гладзілі?" — рытарычна пытаў нейкі дзядзька.

Памятаючы пагрозы прэзідэнта Лукашэнкі для арганізатараў мітынгаў, просім людзей суціпыцца і разысціся. Калі не памагае, самі даем драла. Даганяе нас жанчына на ровары і прапануе нямецкую водку, якую купіла гасцям, але "яе палякі" чамусьці не прыехалі. Як сапраўдныя патрыёты беларускіх вырабаў, адмаўляемся, а тут жа зычлівыя прахожыя тлумачаць, што гэта вядомая на ўвесь горад гандлярка. Адмаўляемся і ад прапановы міліцыянта, які нас канваіраваў па дарозе, "з'ездзіць на прыроду". Што ён меў на ўвазе кажучы: "как хотите, мое дело было сделать вам предложение", застаецца для мяне і цяпер таямніцай. Сябра, якому я пра гэта расказваў, пашкадаваў, што мы не пакарысталіся запрашэннем: "ніякіх тайнаў не ведаеце, а магло б быць цікава".

Цэнтр двандацітысячных Пружанаў можна хутка абысці туды і назад. Калі пачалі таптацца па сваіх слядах, рашылі мы лепш зайсці ў рэстаран. Але тут аказалася, што альбо траплялі на абедзенны перапынак, альбо санітарны час, альбо сустракалі зачыненыя па зусім невядомых прычынах дзверы. Блукаючы так, пры нагодзе зайшлі мы ў рамантаваны касцёл, дзе ксёндз на польска-беларуска-расійскай трасянцы падсумоўваў выезд дзяцей на адпачынак у Польшчу, хваліў польскую арганізацыю летніка і прасіў адпрацаваць за гэта

пры рамонце святыні.

Hyde Park пад Леніным

Усё-ткі знайшлі мы ў канцы адкрыты бар з чароўнай назвай "Легенды Палесся", дзе падмацаваліся мясцовымі настойкамі на зёлках. Удалося гэта таксама большасці нашых спадарожнікаў, бо перад ад'ездам, пад помнікам правадыру пайшлі патрыятычныя прамовы, заклікі да дружбы і пацалункі з новымі, толькі што пазнанымі сябрамі. Пад Леніным учыніўся сапраўдны Hyde Park, дзе кожны можа нешта сказаць, не дбаючы пра тое, ці хто яго слухае.

На мяжы былі пэўныя клопаты, каб змясціцца на вузкай сцежцы, пратаптанай па зааранай паласе. Але, на шчасце, усё добра скончылася. Ніхто не застаўся ў Беларусі, як пару гадоў таму адзін дзядзька (вярнуцца ўдалося яму толькі праз некалькі дзён).

За мяжою, пасля чарговага цудоўнага моўнага пераўтварэння, можна было падвесці вынікі нашага знаёмства з горадам-суседам Пружанамі. Для мяне, асабіста, быў і прыкры момант, калі спёрлі мой парасон, пакінуты на момант пры царкоўнай агароджы, калі я рабіў здымкі. Але ж, усяляк у жыцці бывае.

"Ніва" н-р 35 (2103) ад 1 верасня 1996 г.

на фэсце ў жыровічах

У Беларусі яшчэ ў шасцідзесятыя гады, за Хрушчова, узрывалі цэрквы. — Камуністы ўсё гэта рабілі, — гаворыць ля цудатворнай крыніцы ў Жыровічах жанчына з-пад Полацка, — знішчалі храмы, апаганьвалі крыжы, ваявалі з рэлігіяй, а самі толькі гэтаму паразіту Леніну маліліся.

Белыя сцены святыні між майскай зеленню дрэў і блакітам веснавога неба відаць здалёк, амаль з самага Слоніма. Гэта Крыжаўздзвіжанская царква — адна з трох у комплексе Жыровіцкага манастыра — пабудаваная ў XVIII стагоддзі як каталіцкі касцёл, з высокай спічастай званіцай, да таго яшчэ на ўзгорку.

Галоўным храмам і сэрцам манастыра з'яўляецца Успенскі сабор, пабудаваны ў палове XVII і перабудаваны ў класіцыстычным стылі ў пачатку XIX стагоддзя. Стаіць на асфальтаванай плошчы, з роўна пакладзенымі і чыста падмеценымі перад святам ходнікамі. Плошча называецца Савецкая. Так як і галоўная вуліца ў мястэчку.

Жыровічы, гэта недзе трохтысячны пасёлак, які вырас калісьці вакол манастыра і можа ганарыцца магдэбургскім правам у мінулым. У савецкі час, які пачаўся тут пасля вайны — цэнтр саўгаса, сядзіба сельсавета. Размяшчаецца на вельмі маляўнічай узгоркавай тэрыторыі, непадалёк даліны рэчкі Шчары. Аднак усе спробы паказаць прыгажосць зямлі на фатаграфіі аказаліся безвыніковымі — у аб'ектыў заўсёды ўлазіў то нейкі шкарадны хляўчук, то напаўразвалены плот ці закопчаная труба коміна невядомага прызначэння і несуразмерная з велічынёй пасёлка. Асфальт, ходнікі, парадак не расцягваюцца далёка за цэнтр.

20 мая адзначаецца свята іконы Жыровіцкай Божай Маці, на памятку яе з'яўлення на грушы. Ікону ўбачылі пастухі вяльможы Аляксандра Солтана, які на гэтым месцы паставіў драўляную царкву. Кажуць, што карані тае грушы і сёння захоўваюцца пад Успенскім саборам пад цудоўнай каменнай іконай велічынёю ў дзіцячую руку, умацаванай каля галоўнага алтара.

Дата з'яўлення абраза няпэўная. Адны (галоўным чынам, католікі) мяркуюць, што было гэта ў 1470 годзе, другія (праваслаўныя схіляюцца да гэтай версіі) — што ў 1494. Вядомы затое год пажару драўлянай царквы — 1520 — у час якога ікона прапала. Паявілася зноў праз колькі гадоў блізу таго самага месца, на камені. Трымала яе ў руках сама Маці Божая. Цяпер гэты камень у сярэдзіне трэцяй царквы манастыра — Богаяўленскай.

Адраджэнне ці мода

Напярэдадні свята ў Жыровічах не шмат паломнікаў. Пад'ехала некалькі аўтобусаў, галоўным чынам, з Берасцейшчыны, дзе праваслаўе ў Беларусі наймацнейшае. Людзі заказваюць у царкве малітву за здароўе, купляюць свечкі, набі-

раюць жыватворную ваду з крыніцы, якая прабілася ў парослай вольхамі лагчыне, кіламетраў два ад манастыра. Другая крыніца пад саборам, але ўваход туды адчыняюць толькі раз у год.

Галоўную святочную літургію правіць мітрапаліт Менскі і Слуцкі Філарэт. У сабор не ўбіцца. Навонкі нічога не чуваць, бо няма ніводнага гукаўзмацняльніка. Каля ўвахода збіраюць ахвяры на пабудову царквы — стаіць група жанчын вакол скарбонкі і спявае набожныя песні.

— Мы з-пад Івацэвіч, — расказваюць, — вёска ў нас вялікая, але ў царкву далёка, дык мы рашылі пабудаваць. Старшыня калгаса нам дапамагае, вось і цяпер даў аўтобус, каб мы сюды прыехалі.

Збіраюць на цэрквы і з іншых мясцовасцей. З блізкага Слоніма, дзе пачалі адбудоўваць узарваную саветамі пасля вайны вялікую царкву ў цэнтры горада. Сястра збірае грошы на царкву ў псіхіятрычнай бальніцы ў Мінску. Сярод старэйшых бабак заўважаецца немалая колькасць моладзі. Дзяўчаты ўсе ў хустках.

- Наглядаем цяпер вялікае зацікаўленне рэлігіяй, кажа семінарыст Ян. Прыязджае да нас многа школьных экскурсій. Я не ведаю, ці гэта мода, рэакцыя на гады забароны, ці з пачуцця сэрца знайсці дарогу да Бога.
- Палякам лягчэй вяртаць касцёлы, жаліцца жанчына з ваколіц Смаргоні, Польшча ім дапамагае і Ватыкан. А нам?
- Беларусы самі вінаваты, падключаецца паломніца з Вілейкі, самі сваімі рукамі і разрушалі цэрквы. У нас перад вайною пан Багдановіч, католік, даў грошы на царкву. То потым свае атэісты крыж скідалі, на склад перарабілі.

Свая ўлада найлепшая

— У гэтым годзе чамусын намнога менш людзей, чымсын раней бывала, — дзівуюцца мясцовыя. — Ці то пасяўная з-за халоднай вясны зацягнулася, ці дарога стала дарагая.

Сапраўды, хаця ў саборы поўна, але не параўнаць гэтага з колькасцю народу, які збіраецца ў нас на Грабарцы. Ды і няма чагосьці такога, як арганізаваныя пешыя паломніцтвы.

Адно можа хто зблізу прыйшоў, у каго не было на чым пад'ехаць.

- А да нас сюды і *ўласці* прыязджалі. Быў Кебіч, а летась Аукашэнка прыляцеў у верталёце. Вунь там, на манастырскім пляцы прызямліўся. Сустракалі яго кветкамі, а ён так прыгожа з людзьмі абыходзіўся, гаварыў, пытаўся як жыццё.
- Во, так каля мяне стаяў, як вы цяпер стаіце, паказвае выцягнутай рукою цётка, метраў два, не больш. Відны такі чалавек і да сабраных сардэчна звяртаўся. І народ яго прымаў вельмі добра.
- Я ўжо некалькі ўладаў перажыў, дадае дзядзька, што стаіць побач, і польскую, і нямецкую, і савецкую. За кожнай трэба было працаваць і неяк жыць, але скажу вам, што цяпер свая беларуская самая лепшая.

"Ніва" н-р 23 (2143) ад 8 чэрвеня 1997 г.

НЕ ШКАДУЮ

кажа 16-гадовы Вадзім Лабковіч, які прасядзеў паўгода ў турме. Разам з іншым актывістам Маладога фронту, Аляксеем Шыдлоўскім (19 год) былі яны абвінавачаны "ў змове, злосным хуліганстве, нішчэнні помнікаў і аганьбаванні дзяржаўнага сцяга". Нанесеныя імі страты былі ацэненыя на 150 долараў. Лабковіч атрымаў за гэта два гады ўмоўнай турмы, а Шыдлоўскі — паўтара года зняволення. Еўрапарламент у спецыяльнай пастанове аб парушэннях правоў чалавека ў Беларусі палічыў іх вязнямі сумлення.

- Што адчувае чалавек, які пакідае турму пасля шасці месяцаў знаходжання пад замком?
- Пераступаеш парог і бачыш толькі тое, што перад табою пад нагамі. Неяк не ўспрымаецца, што можаш ісці куды хочаш, рабіць што хочаш і нават есці што хочаш. Дзіўнае адчуванне свабоды.
 - Чакалі Цябе?
 - Падчас працэсу ўвесь час ля будынка суда збіраліся лю-

- дзі. Міліцыянт сказаў нават, што абвінавацяць мяне ў арганізацыі нелегальнага мітынгу.
- Пасля ўсяго гэтага адчуваеш сябе героем ці, можа, ахвярай?
- Цяжка сказаць, як я сябе адчуваю. Напэўна, ні адным, ні другім. Не мне тут вырашаць. Гэта хутчэй праблема ўлады, якая саджае за дробязі і, такім чынам, псуе свой імідж у іншых краінах.
- Ты маеш на думцы Сірыю ці Іран, з якімі ў апошні час плённа супрацоўнічае Лукашэнка?
- Мы ўсё ж жывем у Еўропе і еўрапейскія краіны маю я, перш-наперш, на ўвазе. І не разумею, чаму такімі крокамі гэты рэжым капае між намі яму.
 - Што было самае страшнае падчас зняволення?
- Неразуменне таго, што я такое страшнае зрабіў, за што мяне пасадзілі. Нават калі чыталі абвінавачанне і я спытаўся пра гэта, сказалі мне: суд разбярэцца. З'явілася такое адчуванне, што кожнага чалавека ў любы час можна ўзяць і пасадзіць.
 - А што Ты зрабіў?
- Я зняў лукашэнкаўскі сцяг на райвыканкаме ў Стоўбцах і зрабіў некалькі надпісаў у гэтым горадзе на мурах і помніках такім "выдатным" асобам нашай гісторыі як Ленін ці Дзяржынскі.
 - Надпісы былі непрыстойныя?
- Я наогул не ўжываю брыдкіх слоў. У Стоўбцах было шмат непрыстойных надпісаў на сценах, але я іх не пісаў.
 - Шкадуеш таго, што зрабіў?
- Не. Калі б я пашкадаваў, тады прызнаў бы, нейкім чынам, сваю памылку. А як можна лічыць памылкай, што ты супраць гэтага рэжыму? Няхай мой учынак быў малаістотны, але, затое, які быў рэзананс пасля арышту. А калі трапляеш за краты, разумееш, што нічога зрабіць ужо немагчыма і ты пра гэта ўжо не думаеш. Не, я не шкадую.
 - У турме б'юць?
- Мяне не білі. Але ёсць такое, што і б'юць. Аляксея (Шыдлоўскага — М. В.) білі. Мабыць таму, што адразу не ведалі, за

што ён сядзіць. Са мною ўсё было ясна ад пачатку і мяне не чапалі.

- А псіхічны здзек?
- Калі толькі мяне ўзялі, стараліся запалохаць. Казалі, мы з табою так пагаворым, што ты прызнаешся і да таго, чаго не рабіў.
 - Ты сядзеў у камеры з дарослымі?
- 3 непаўналетнімі, якім было 15-17 гадоў. Прычым для вялікай іх часткі гэта быў не першы раз.
 - Як яны ставіліся да Цябе?
- Здзіўляліся, што за такое могуць замкнуць. А так, нармальна.
 - Што Ты цяпер робіш?
- Вярнуўся ў школу, у свой 11 клас. Вучуся, каб нагнаць страчаныя месяцы. Настаўнікі паставіліся са зразуменнем, не патрабуюць адразу пераздаваць матэрыял, дапамагаюць, калі гэта магчыма.
 - Што гэта за школа?
 - Звычайная сярэдняя школа Мінска.
 - Беларускамоўная?
- Не, рускамоўная. У пачатку дзевяностых перавялі яе на беларускую мову. Мой малодшы брат пачаў вучыцца па-беларуску і два гады так правучыўся. У яго нават з'явіўся беларускі акцэнт у рускай мове. Але школу зноў вярнулі на рускую мову.
 - Мусіш заяўляцца на міліцыі?
- Пакуль прысуд не зрабіўся правамоцны, не. Потым мяне паклічуць і скажуць, якія мае правы і абавязкі.
 - Пачынаецца вясна найбольш гарачая пара ў Мінску.
- Мабыць, мне прыйдзецца прасядзець яе ціха. Але ў Мінску шмат іншых.
 - Дзякуй за размову.

Гутарыў Мікола Ваўранюк "Ніва" н-р 12 (2184) ад 22 сакавіка 1998 г.

НАРОДЫ БЕЛАРУСІ ГУЛЯЛІ Ў ГРОДНЕ

Феерверкі над старажытным Гроднам апоўначы з 3 на 4 чэрвеня закончылі ІІІ Усебеларускі фестываль нацыянальных культур. Шаснаццаць народаў на працягу двух дзён прэзентавалі свае мастацкія калектывы, уборы, вырабы народнай творчасці, нацыянальную кухню. Сярод іх былі бліжэйшыя суседзі Беларусі і народы, якія спрадвеку пражываюць на беларускай зямлі: літоўцы, латышы, немцы, палякі, рускія, украінцы, цыганы, яўрэі. А таксама імігранты з далёкіх краін: азербайджанцы, армяне, грэкі, карэйцы, малдаване, татара-башкіры, чувашы, эстонцы.

Першы такі фестываль прайшоў у Гродне ў 1996 годзе, другі — у 1998. Абодва выпускі паклалі "вялікі пачатак развіццю культур нацыянальных супольнасцей Беларусі", — чытаем у прэс-рэлізе сёлетняга фестывалю. Узніклі новыя нацыянальныя суполкі, сталі працаваць нядзельныя школкі, па ўсёй рэспубліцы ладзіліся розныя мерапрыемствы.

Да сёлетняга фестывалю рыхтаваліся звыш года. Выступленні мастацкіх калектываў праходзілі ў раённых і абласных цэнтрах. Паасобныя меншасці праводзілі свае нацыянальныя фестывалі. Фінал арганізавалі: Міністэрства культуры, Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей, Гродзенскі абласны выканаўчы камітэт і Гродзенскі гарадскі выканаўчы камітэт, надаючы яму статус Усебеларускага фестывалю.

Фестываль пачаўся ў пятніцу пасля поўдня шэсцем па вуліцах Гродна ад гасцініцы "Беларусь" да Савецкай плошчы, дзе і адбыўся вялікі супольны канцэрт. З-за спінаў народу і кардонаў міліцыі не ўсё тут можна было ўбачыць, таму значна цікавей было другога дня, калі адкрыліся нацыянальныя панадворкі. Выглядала гэта так, што кожная група заняла адведзенае сабе месца ў межах старажытнага цэнтра горада і там прэзентавала сваю самабытную культуру.

Напрыклад, зараз за Аблвыканкамам перад Савецкай вуліцай размясціліся грэкі, якіх у Беларусі (паводле даведніка фестывалю) усяго 743 чалавекі, але маюць дзве суполкі: "Алкестыда" ў Мінску і "Пелапанэс" у Маладзечне. Грэкі, апрача музыкі, падрыхтавалі на пачастунак барана, меншай жывёлы і розных салатаў не ўспамінаючы. Непадалёк быў панадворак цыганскі з коньмі і брычкай, а ўжо на Савецкай вуліцы — галоўным праменадзе горада — танцавалі карэйцы і армяне. У гэтых другіх былі найбольшыя шашлыкі.

Згодна суседнічалі ўкраінцы з яўрэямі і немцамі. Палякі "акупавалі" Новы, а літоўцы — Стары замак. Першыя частавалі літаратурай і… чамусыці таксама шашлыкамі. А ў другіх пад спевы і танцы можна было скаштаваць цёмнага густога літоўскага піва. На жаль, чалавек не з мяшком і смак большасці нацыянальных страў застаўся невядомым. Затое музыкі і спеваў дальбог мог паслухаць уволю, якіх заўгодна.

У час фестывалю былі і іншыя цікавыя мерапрыемствы. На Новым замку, напрыклад, была адчынена выстаўка фотаздымкаў "Гродна на мяжы тысячагоддзяў", у якой удзельнічалі таксама беластачане: Віктар Волкаў, Марэк Далецкі, Генрык Рагазінскі і Пётр Савіцкі. А ў маладзёжнай праграме "Беларускі фольк-мадэрн" выступілі два добра вядомыя нашы калектывы: "Ас" і "Прымакі", выклікаючы прызнанне сабранай на Савецкай плошчы публікі.

Беларуская дзяржава ў арганізацыю фестывалю ўклала многа фінансавых сродкаў і аўтарытэту, што было відаць хаця б па колькасці міліцыянтаў. Безумоўна, частка праграмы, была паказухай. Асабліва вялікія канцэрты на Савецкай плошчы. Можна было сумнявацца ў якасці такога мастацтва як дэкаратыўнае пано на сцяне аднаго з дамоў — сімвал фестывалю. Але нацыянальныя панадворкі былі супер! Кожны мог сабе выбраць паводле свайго густу.

Ва ўсім горадзе сустракаліся праграмы і схемы паасобных падзей фестывалю. Падмеценыя і памытыя вуліцы таксама сведчылі, што гэта не абы-якая падзея. Гродзенцаў ніхто не зганяў, а людзей на ўсіх мерапрыемствах было вельмі многа.

Сярод высокіх гасцей можна было заўважыць прадстаўні-

чую дэлегацыю з Беластока, на чале з прэзідэнтам горада Рышардам Турам і сенатарам Станіславам Марчукам. Можа калі-небудзь і ў Беластоку пройдзе падобнае свята — у цэнтры горада, з удзелам гарадскіх улад і за дзяржаўныя грошы. Не будзе ў нас, праўда, такіх экзатычных канцэртаў, як карэйскі, але пару нацыянальных групаў у горадзе і рэгіёне збярэцца.

"Ніва" н-р 25 (2301) ад 18 чэрвеня 2000 г.

СПІРТАНОШЫ

— Няпраўда, што пераліваем гарэлку ў прэзерватывы, — смяецца Юрка, — застаецца непрыемны асадак. Возім у фольгавых торбачках. Найлепшыя, выгодныя і моцныя польскія "woreczki śniadaniowe".

Юрку 27 гадоў, жыве ў Гродне. Утрымліваецца з гандлю алкаголем ад 1996 года. Спрабаваў рознага, цягаў на сабе літры гарэлкі праз мяжу. Стаяў на беластоцкіх таўкучках, дастаў у Кузніцы ад сваіх рэкецёраў так што, — паводле яго слоў, — "галава была як кавун". Цяпер не ідзе на рызыку. Бярэ дазволеныя законам літр спіртнога і 10 каробак цыгарэт. Некалькі бутэлек і кардонку ўдаецца раздаць пасажырам. Збірае ўсё назад у Кузніцы, тут жа прадае і вяртаецца назад у Гродна. Ад паездкі мае нямнога — 5-7 долараў чыстага даходу — але ездзіць у Кузніцу рэгулярна, разоў дваццаць у месяц. Зарабляе пяць разоў больш, чымсьці настаўнік у гродзенскай школе, або рабочы на заводзе.

Ігара два гады таму выкінулі з Гродзенскага спіртзавода за дробны крадзеж. З тае пары можна сказаць — займаецца наяўнай рэкламай прадуктаў роднага завода ў Польшчы. Ад нейкага часу памагае яму жонка.

— Муж цяпер зарабляе некалькі разоў больш за мяне, хоць я маю пастаянную працу, — кажа яна. — Таму падумала я, што варта і мне паспрабаваць. Першы раз як перасякала мяжу, то ўва мне ўсё дрыжэла, але наступным разам пайшло ўжо лепш і памалу прывыкла. Паедзеш, штось прадасі,

штось купіш дахаты, падвойная выгада.

Гарэлку пераліваюць у торбачкі, каб лягчэй схаваць ад вачэй пагранічнікаў і мытнікаў. Бутэлькі едуць асобна, пад лаўкамі, у сметніцах (калі прыбіральшчыца іх падмяце, можна ад яе адкупіць за пару грошаў), каб у Кузніцы зноў напоўніцца. Прычым закручваюцца яны так, каб не было відаць, што іх калі-небудзь адкручвалі.

— Гэта не складана, — кажа Юрка, — трэба добрае вока, упэўненая рука і крыху практыкі. Пачынаем ад акцызнай маркі, без якой у апошні час палякі не хочуць купляць спіртное.

Юрка дэманструе ўвесь працэс. Пад гарачай вадою адклейвае акцызную марку. Потым іголкаю адгінае персцень, які забяспечвае закрутак і здымае іх разам. Пералівае паўлітра ў дзве торбачкі (падвойныя, дзеля бяспекі) і раскладвае па кішэнях штаноў, так што нічога не відаць, хаця Юрка толькі ў майцы. Калі чалавек у куртцы, ёсць дзе схаваць намнога больш.

— На маіх вачах вывелі з цягніка жанчыну, якая везла на сабе дваццаць сем літраў спіртнога, — расказвае Ігар, — але гэта не рэкорд. Бывала, што людзі вязуць на сабе звыш 30 літраў, нягледзячы, што гэта небяспечна. Бачыў я, як адну жанчыну сціснулі і раздушылі мяшочкі. Апяклася яна страшна ў найбольш інтымным месцы. Расказваюць, што адзін чалавек, абкладзены спіртам, загарэўся як паходня.

Калі ўжо ўдалося перавезці, трэба пераліць спіртное назад у бутэлькі. Персцень можна заціснуць, напрыклад, грэбенем, а высушаную акцызу пэцнуць пару разоў клеем і нават спецыялісту цяжка пазнаць, што бутэльку хтось адкручваў. Юрка, аднак, шчыра раіць не купляць алкаголю на базарах, бо невядома праз чые рукі ён прайшоў.

Цяжкі і не такі даходны, як здавалася б, бізнес ускладніла Польская дзяржаўная чыгунка, спыняючы рух усіх цягнікоў з Гродна ў Кузніцу. Каб ехаць далей, трэба перасесціся. Дзякуючы гэтаму няма чаму раскручваць сцены і столь цягніка, каб там хаваць тавар.

— Камусыні можа здацца, што праз Кузніцу ідзе вялікая кантрабанда, — гаворыць Мар'юш Кавальчук, прэс-сакратар

Падляшскай мытнай управы, — але праўдзівае мора алкаголю плыве да нас з Захаду цыстэрнамі. Параўнайце сабе: у такім цягніку максімум тысяча літраў, а ў адной цыстэрне — 30 тысяч.

* * *

Тым беластачанам, якім перашкаджаюць "рускія" гандляры, бо: распіваюць народ, не плацяць падаткаў, абкрадаюць дзяржаўны бюджэт і г.д. прыпамінаю масавую турыстыку жыхароў "grodu nad Białką" ў 70-я і 80-я гады ў Беларусь, Расію, Украіну, Венгрыю, Балгарыю, Турцыю. Мой бацька па сёння не перастае здзіўляцца сваёй сястры, якая дапёрла аж да Палапанеса.

— А куды б Люба даехала, каб яшчэ якую школу кончыла? "Ніва" н-р 34 (2310) ад 20 жніўня 2000 г.

на беларускай галгофе

— Калі б нас тут не было, не было б ужо і Курапатаў, — заяўляе Алесь Гетман з Беларускай партыі свабоды. — Дарожнікі тут паўлесу спляжылі б.

Алесь жыве ў палатцы на ўскраіне Курапатаў ужо чацвёрты месяц, дзень і ноч. Група маладых людзей пратрымала восенню начны наступ бульдозераў на крыжы, якія вызначаюць межы ўрочышча, ператрывала звыш 20-градусныя маразы.

Даехаць да Курапатаў на машыне немагчыма. Ад крайніх блокаў мікрараёна "Зялёны Луг" урочышча аддзяляе шырокая паласа высокага насыпу з жоўтага пяску. Пакуль з аператарам Раманам Васілюком выцягваем з багажніка камеру, мікрафон і штатыў, пад'язджае міліцыйны газік і стае ў ста метрах ад нас. Дзве галовы ў зімовых шапках з-за бруднай шыбы сузіраюць наша ўскараскванне на замерзлы насып, спусканне з яго на другім баку, знаёмства з моладдзю, якая пілуе дровы ля зялёнай вайсковай палаткі.

Гэты патруль новы і якісь злосны, — кажуць хлопцы.
 Пераконваемся ў гэтым самі. Калі два чалавекі сталі ўцяг-

ваць на мачту бел-чырвона-белы сцяг, адзін з міліцыянтаў выскачыў з машыны і пачаў верашчаць:

— Убрать этот флаг!

Але толькі Раман павярнуў на яго камеру, як той падскочыў бы апараны! Адвярнуўся спіной і шмыгнуў назад у машыну. Там і праседзеў, пакуль мы не закончылі здымкаў у Курапатах.

Пра Курапаты свет учуў у 1988 годзе. Зянон Пазьняк і Яўген Шмыгалёў апублікавалі ў тыднёвіку "Літаратура і мастацтва" артыкул "Курапаты — дарога смерці". На падставе археалагічных раскопак і сведчанняў жыхароў навакольных вёсак даказвалі яны, што ўвесь Курапацкі лес — гэта аграмадны могільнік. У ім знайшлі смерць тысячы ахвяр сталінскага тэрору.

Праўда аб Курапатах была настолькі страшнай, што ўскалыхнула Беларуссю. У лесе, дзе жыхары Мінска выгульвалі сабак і ладзілі пікнікі, сталі збірацца сябры арганізацыі "Талака" ды іншыя — як іх тады звалі — нефармалы. Прыбіралі лес з пляшак і папераў, дапамагалі праводзіць раскопкі грамадскай камісіі, сарганізавалі першы жалобны мітынг. Разгон і жорсткае збіццё ўдзельнікаў шэсця ў Курапаты на "Дзяды" ў 1988 годзе стала пачаткам палітычнй апазіцыі. Заснаваны быў Мартыралог Беларусі, а пазней Беларускі Народны Фронт "Адраджэньне".

У 1989 годзе Савет Міністраў БССР прыняў пастанову аб пабудове ў Курапатах спецыяльнага помніка, які ўшаноўваў бы нявінныя ахвяры. Хаця з таго часу прайшло трынаццаць гадоў, а Савецкая Беларусь стала незалежнай, помніка ўсё няма.

У цэнтральным месцы Курапат, на горцы стаяць тры драўляныя крыжы. Побач іх валун з няздзейсненым абяцаннем пабудаваць помнік. Вядзе туды, быццам на Галгофу, пясчаная сцежка. Навокал, між соснаў і елак вырас другі лес: крыжоў. Стаяць яны амаль над кожнай западзінай зямлі. Паводле падлікаў археолагаў, у 1937-1941 гадах тут расстралялі каля 200

тысяч чалавек.

- Людзі, якія па сённяшні дзень не ведаюць, дзе ў сталінскі час прапалі іх блізкія, ставяць крыжы ў гэтым лесе, кажа Ірына Жыхар з грамадскай ініцыятывы "За ўратаванне мемарыяла Курапаты". Але прыходзяць сюды і іншыя. Ірына паказвае яму.
- Такія сляды па варварах, што шукаюць невядома якіх скарбаў, археолагі знаходзяць кожнай вясной.

Ініцыятыва "За ўратаванне мемарыяла Курапаты" ўзнікла восенню мінулага года як рэакцыя на варварскія метады працы пры пашырэнні мінскай кальцавой дарогі. Калі будаўнікі сталі валіць дрэвы і засыпваць пяском крайнія магілы, у лесе ўсталяваліся кругласутачныя дзяжурствы. Слаліся пратэсты ўладам і інфармацыі ў мас-медыі. Урочышча было сімвалічна абгароджана драўлянымі крыжамі.

Адкуль у Курапатах з'явіліся дарожнікі?

У мінулым годзе прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка даў загад ударнымі тэмпамі пашырыць мінскую кальцавую дарогу з трох палос на шэсць. Гэтая шаша праходіць паўз Курапаты.

- Правесці новую ў абыход урочышча гэта дадатковыя кіламетры і дадатковыя кошты, кажа Мікола Дайнега з Дэпартамента аховы гістарычнай і культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь, а наша дзяржава лішніх грошай не мае. Я думаю, што прапанова нашых дарожнікаў-прафесіяналаў, якія праектавалі пашырэнне існуючай так, каб не парушыць магіл, гэта добрая развязка.
- Нашы дарожнікі ўсё яшчэ працуюць па-савецку, гаворыць Алесь Гетман. Яны на два з паловаю метра перасыпалі гэту дарогу. Ну і што, кажуць, потым лішні пясок забярэм. Каб нас тут не было, яны і на пяць метраў маглі б перасыпаць.

Улады пытанне кансультацыі з тымі, якія не пагаджаліся на пашырэнне дарогі рашылі развязаць па-свойму. Ноччу паслалі на крыжы бульдозеры, а на абаронцаў Курапат — міліцыю.

— Божа, што тады рабілася! — расказвае Паліна Сцепаненка з Праваабарончага цэнтра "Вясна". — Цемру рассвят-

лялі фары бульдозераў і фанары міліцыянтаў. Па лесе несліся загады кіруючых акцыяй і крыкі бітых. Адну дзяўчыну засыпала пяском. Аж дзіў, што ніхто тады не згінуў.

— Мы перамаглі, хаця не дабіліся, каб шаша абыходзіла
Курапаты і не ўратавалі крайніх магіл, — кажа Алесь Гетман.
— Па крайняй меры цяпер працы ў Курапатах не вядуцца.

Чаму адбылося такое супрацьстаянне грамадства і ўлады? Чаму кіраўнікі сённяшняй Рэспублікі Беларусь не шануюць такога месца?

— Бо наша ўлада пераняла ідэалы не тых, якія гінулі ў Курапатах, а тых, хто іх там расстрэльваў, — кажа Валянціна Трыгубовіч, дырэктар Міжнароднага грамадскага аб'яднання "Беларуская перспектыва", якая падпісала ініцыятыву "За ўратаванне мемарыяла Курапаты".

Ігар Кузняцоў, кандыдат гістарычных навук Беларускага дзяржаўнага універсітэта, які даследуе сталінскія рэпрэсіі таксама не здзіўляецца:

- Нездарма Беларусь лічаць запаведнікам камунізму. Пра рэпрэсіі ў падручніках можна было прачытаць у пачатку 1990-х гадоў. Потым тыя выданні сталі лічыцца крамольнымі, а ў Курапатах насільна шукаліся доказы, што не НКВД, а немцы там расстрэльвалі. І хаця ўжо афіцыйна пракуратура прызнала віну НКВД, то дзяржаўныя СМІ гэтага не абнародваюць. У падручніку па гісторыі, выдадзеным у 2000 годзе напісана: ва ўмовах акружэння варожымі капіталістычнымі краінамі, савецкая ўлада мела поўнае права абараняцца ад унутраных ворагаў. Вось бачыце, яны апраўдоўваюць рэпрэсіі.
- Ні беларускае КГБ, ні сённяшняя ўлада не пакаяліся за грахі камунізму, гаворыць над раскапанай магілай у Курапатах Ірына Жыхар, значыць, яны пераемнікі тых злачынстваў.

У Курапатах пакуль спакойна. Але ў лесе добра чуваць гул тэхнікі. Непадалёк, у агромністым катлаване рыюцца экскаватары, перавозяць зямлю грузавікі. Будуецца велічэзная стаянка для машын.

Групка маладых людзей ля зялёнай палаткі рубае дровы. Два чалавекі ідуць у краму. Худы барадач падкладае палена ў буржуйку. Яшчэ іншы ставіць ваду на гарбату. Балазе, палягчэлі маразы. І ёсць добрыя людзі, якія дапамагаюць чым могуць. У кутку палаткі стаіць вялікая кардонная скрынка яек. Пракарміцца імі можна будзе прынамсі да Вялікадня.

"Ніва" н-р 8 (2389) ад 24 лютага 2002 г.

Вайна нерваў за гродзенскую "Пагоню", яе галоўнага рэдактара Міколу Маркевіча і журналіста Паўла Мажэйку працягваецца.

ПСІХАЛАГІЧНАЯ ПЕРАМОГА

Першую сутычку прайграла ўлада. Расправа была назначана на 11 гадзін 9 красавіка. Ужо гадзіну раней перад судом Ленінскага раёна Гродна сталі збірацца людзі. Грамадская падтрымка, журналісцкая салідарнасць і зацікаўленне працэсам міжнароднай супольнасці давялі суд да нервовай расстроенасці. Працэс, у якім за абразу прэзідэнта пагражае да пяці гадоў зняволення прыехалі паглядзець нават амерыканскія дыпламаты з Мінска.

— Суддзя захварэў, працэс сёння не пачнецца, — сакратарка старалася перакрычаць гоман у зале распраў, дзе сабралася добра за сотню сімпатыкаў зачыненай газеты, сяброў абвінавачаных журналістаў, прадстаўнікоў праваабарончых арганізацый і працаўнікоў мас-медыяў з Беларусі, Польшчы і Расіі.

Залай скалануў рогат. Пачуліся воклічы "Жыве Беларусь"!

— Яны не спадзяваліся ўбачыць такую вялікую салідарнасць з намі, — сказаў Мікола Маркевіч, — а паколькі не ведаюць, што з намі рабіць і як выбрацца з гэтага брыдкага, бруднага становішча, рашылі ўзяць *time out*.

Суд паводзіў сябе нервова. У вочы лезла вялікая колькасць (больш звычайнага, казалі тыя, што раней мелі дачыненне да гэтай установы) міліцыянтаў. Працэс Маркевіча і Мажэйкі меўся быць адкрытым. Журналісты маглі ўвайсці ў залу, але

апаратуру, з якой працуюць — дыктафоны, фотаапараты, камеры — міліцыянты не пускалі. Дазвол на гэта мог даць толькі старшыня суда, але быў моцна заняты. Калі мы, групай у некалькі асоб, паспрабавалі паскорыць яго рашэнне і з калідора, супраць пратэстаў міліцыянта, увайшлі ў прыёмную, з суседняга пакоя выйшаў мужчына-невядомахто і ветліва папрасіў нас: "убирайтесь отсюда".

— Самы галоўны вораг дыктатуры, гэта яўнасць, — тлумачыла суд Жана Літвіна, старшыня Беларускай асацыяцыі журналістаў, — цёмныя справы трэба рабіць пры зачыненых дзвярах.

Так зрабілі ў той жа дзень, толькі дзве гадзіны раней, з Юрым Хадыкам. Намесніка старшыні Беларускага Народнага Фронту абвінавацілі ў актыўным удзельніцтве ў "несанкцыянаваным мітынгу", гэта значыць, святкаванні 25 Сакавіка і засудзілі на дзесяць сутак зняволення.

- Мой працэс паказальны для таго, што адбываецца ў Беларусі, сказаў прафесар выйшаўшы з суда. Чаму ў Гродне? Тут заўсёды было больш свабоды. Але раптоўна прызначылі Лукашэнкаўскага чыноўніка Саўчанку і ён мусіць выслугоўвацца. Народ яшчэ энергічны і таму такое супрацьстаянне.
- 3 Юрым Хадыкам атрымалася камічная сітуацыя. Ён чакаў міліцыянтаў, якія даставяць яго ў камеру. Не дачакаўшыся, сам стаў іх шукаць.
 - Какую Хадыку? пачуў з міліцэйскага лазіка.
- Тады буду чакаць дома,— вырашыў ён і падаўся ў Мінск. А вось журналісты гродзенскіх недзяржаўных СМІ за пікеты ў абарону Маркевіча і Мажэйкі селі адразу.
- Трынаццаць чалавек затрымалі, тры гадзіны патрымалі ў арышце і прывезлі ў гэты суд, расказвае Алена Сіневіч, карэспандэнтка беластоцкага Радыё Рацыя. За ўдзел у пікеце я павінна заплаціць 20 мінімалак, гэта значыць каля 140 долараў. Шэсць асоб пасадзілі на суткі: Вітаўта Рудніка і Зміцера Ягорава на трое сутак, Алеся Дварэцкава на чатыры, Андрэя Мялешку на восем, а Анджэю Пісальніку і Стасу Пачобуту далі па дзесяць. Апошні тут жа аб'явіў галадоўку.
- Я сёння найбагацейшы чалавек у Беларусі, паўтараў усхваляваны Павел Мажэйка. Калі ёсць людзі, якія гатовы

ў маёй абароне ахвяраваць сваёй свабодай, то гэтыя малыя інсінуацыі мясцовых улад ці самога Лукашэнкі ў мой адрас нічога не вартыя.

Як суд з журналістамі згуляў у жмуркі, так і міліцыянты з участка па вуліцы Тэльмана рашылі пазабаўляцца з тымі, хто прыйшоў сустрэць Алеся Дварэцкава, якому ў 12.20 канчаўся тэрмін пакарання. Да народу выйшаў палкоўнік і папрасіў разысціся і асвабадзіць стаянку.

— Не трэба было саджаць журналістаў. Выпусціце хутчэй Дварэцкава і мы разыдземся, — пачуў у адказ.

І яны выпусцілі. Толькі не галоўным уваходам, дзе чакалі яго аднакамернікі, якія выйшлі на волю дзень раней, журналісты з магнітафонамі і фотаапаратамі, дзяўчаты з кветкамі. Вывезлі яго з піскам шын на машые бакавой брамай. Маладзейшыя кінуліся даганяць аўто, але яно паімчала ў бок пасажа на Савецкай вуліцы.

Праз пятнаццаць хвілін Алесь Дварэцкаў з'явіўся ў сядзібе БНФ на прэс-канферэнцыі:

— Ва ўнутраным двары міліцыянты выкруцілі мне рукі, запіхнулі ў машыну і сказалі: "не крычы". А я тут жа і закрычаў. Калі за брамай убачыў вас, аж сэрца мне сціснула. Дзякуй вам, што вы прыйшлі.

Сярод народу была Крыстына Пісальнік. Яе сына Анджэя прысудзілі на дзесяць сутак.

— За праўду, — кажа маці, — за тое, што ён упамянуўся за сваіх калег. Я заўсёды ім ганарылася. Прыйшла, каб падтрымаць яго і астатніх гродзенскіх журналістаў.

Анджэй Пісальнік не адзін паляк, які пацярпеў за аброну Міколы Маркевіча і Паўла Мажэйкі.

— Калі мы дабіваліся пашаны нашых нацыянальных правоў, калі мы стараліся адчыніць польскія школы, "Пагоня" і яе рэдактар заўсёды былі на нашым баку, — гаворыць Тадэвуш Гавін, ганаровы старшыня Саюза палякаў Беларусі, — таму быць тут, гэта наш абавязак. Мы ж грамадзяне Беларусі і супольна будуем яе будучыню. А будучыня Беларусі, гэта не тыя што сёння саджаюць, а тыя, хто змагаецца з дыктатурай за дэмакратыю і свабоду слова.

Мікола Маркевіч таксама ўпэўнены ў перамозе і ў тым, што раней ці пазней калектыў зачыненай "Пагоні" створыць новую незалежную газету.

Шкада толькі, што да гэтага яшчэ няпросты шлях і трэба яго акупяць штрафамі, пабоямі, арыштамі. Не забывайма, што над Міколам Маркевічам і Паўлам Мажэйкам увесь час вісіць пагроза пяці гадоў турмы за тое, што асмеліліся думаць інакш, чым сённяшняя ўлада ў Беларусі.

"Ніва" н-р 16 (2397) ад 21 красавіка 2002 г.

ВЫБІРАЛІ ПРЫПЯВАЮЧЫ

"Выбары 2 сакавіка" — чырвонымі літарамі біла па вачах вялікае палатно над вуліцай Савецкай у Гродне. Калі хто не задзіраў галаву, а разглядаў вітрыны магазінаў, мог у гэтым месцы тое ж самае прачытаць у акне парфумерыі "Іў Рашэ". Пра свята дэмакратыі напаміналі стэнды дзяржаўных устаноў. Усе плакаты былі адной формы, велічыні і таго самага зместу: адно інфармацыя пра дзень галасавання.

Не ўсміхаліся да прахожых з гродзенскіх сцен і энергетычных слупоў добразычлівыя твары кандыдатаў у гарадскую і абласную рады. Не абяцалі па-бацькоўску задбаць пра светлую будучыню сваіх суграмадзян. Не спаборнічалі між сабой за тое, хто лепшы і прыгажэйшы. З-за сціпласці?

Нічога падобнага. У беларускім варыянце дэмакратыі адбор кандыдатаў праходзіць раней. Працоўны калектыў або палітычная партыя прапануюць свайго чалавека. А выбарчая камісія стараецца, каб у кожным выбарчым участку быў найлепшы. Найчасцей адзін.

Хтосыјі сам можа паставіць сваю кандыдатуру шляхам збору подпісаў. Але яму даволі лёгка можна даказаць, што ён не самы лепшы кандыдат. Хопіць даказаць, што адрасы шасці асоб запісаны тым самым почыркам. Не паможа нават тое, што тыя асобы потым з'явяцца ў выбарчую камісію і будуць даказваць, што ўсё напісана — праўда. Запозна.

* * *

Выбарчы ўчастак № 7 у Гродне вылучаецца тым, што тут аж тры кандыдаты.

Субота 1 сакавіка. Папраўдзе яшчэ дзень да выбараў, але галасаванне працягваецца ўжо пяты дзень. У памяшканне заходзяць паадзіночку выбаршчыкі.

— Узаўтра паедзем на вёску да бабулі памагаць у гаспадарцы, — кажа Алена Жданюк, — таму я прыйшла аддаць свой голас сёння. Хачу, каб новы гарадскі савет вырашыў нешта з дзецьмі, якія без нагляду сноўдаюцца па кварталах горада. Наш мікрараён патрабуе добраўпарадкавання, дзіцячых пляцовак.

Мужчына нападпітку просіць яго не фатаграфаваць. Кажа, што выкрасліў усіх трох кандыдатаў. Чаму тады прыйшоў на выбарчы ўчастак?

— На заводзе сказалі: хто не пойдзе галасаваць, можа больш не прыходзіць і на работу.

У Бераставіцкім раёне датэрмінова прагаласавала трэць выбаршчыкаў, а ў Воранаўскім — 40 працэнтаў. Аднак, калі чалавек не спяшаўся, лепш было пачакаць да нядзелі 2 сакавіка. На выбарчых участках была сапраўды святочная атмасфера.

— Мяне ўразіла тое, колькі людзей я там спаткаў, — гаворыць Пётр Дудзько, намеснік старшыні Раённага выканаўчага камітэта ў Вялікай Бераставіцы. — Усе ў радасным настроі. Іграе музыка, тыя, хто прагаласавалі ідуць у буфет. Адчуваецца свята.

Добра забяспечаны буфет — беларуская традыцыя. На выбарчым участку ў бераставіцкім Раённым доме культуры можна было купіць хлеб і каўбасы, шашлыкі і піражкі, цукеркі і шакаладкі, сокі і газіраваныя напоі, гарэлку і піва. У суседняй зале амаль увесь дзень праходзіў канцэрт мясцовых калектываў. Выбаршчыкі, выканаўшы грамадзянскі абавязак, расселіся ў мяккіх крэслах і падпявалі спевакам. Свята.

Апазіцыйныя партыі паставіліся да выбараў у мясцовыя

рады па-рознаму. Адны казалі, што гэтыя органы нічога не значаць, а вынік выбараў загадзя вядомы. Іншыя даказвалі, што трэба скарыстоўваць кожную нагоду выхаду да грамадства і набірацца вопытам. Гэта перш-наперш маладыя. Як 23-гадовы Зміцер Раманоўскі з Бераставіцы, які балатуецца ад імя партыі БНФ. Ён пасля акадэміі вярнуўся ў роднае мястэчка і працуе мастаком-афарміцелем. Хоча змяніць застойную атмасферу, паказаць моладзі, што можна нешта зрабіць самім сабе.

- Не можна так катэгарычна заяўляць, што мясцовыя рады нічога не значаць, а ўсё залежыць ад пастаўленага прэзідэнцкага начальніка, гаворыць муж даверу Раманоўскага Зміцер Дулько. Рады ж прымаюць бюджэт. І даюць трыбуну, з якой можна гаварыць аб нашых балячках.
- Байкот выбараў быў бы памылкай, кажа кандыдат БНФ у Гродне, амаль 30-гадовы Валеры Кісель. Хай яны недэмакратычныя, хай паздымалі нашых кандыдатаў, але мы набываем досвед, мы вучымся палітычнай гульні.

Валеры Кісель ужо многаму навучыўся. На ўсялякі выпадак сваю кандыдатуру паставіў двойчы, раз ад імя партыі, а другі — ад групы выбаршчыкаў. Камісія адмовіла яму ў рэгістрацыі як кандыдату БН Φ , але прыняла на спісак у выніку падтрымкі грамадства. У акрузе змагаецца з палкоўнікам міліцыі.

* * *

Ні Зміцер Раманоўскі ў Бераставіцы, ні Валеры Кісель у Гродне не перамаглі, але даволі моцна намуцілі ў сваіх акругах. Раманоўскі ўвайшоў у другі тур, а ў акрузе Кісяля выбары будуць паўтораны.

Ведалі выбарчыя камісіі, што робяць, дапускаючы на спіскі па адным чалавеку.

"Ніва" н-р 11 (2444) ад 16 сакавіка 2003 г.

НЕ ЗАХВАРЭЛІ НА СТРАХ

Мікола Маркевіч і Павел Мажэйка пасля шасці месяцаў ссылкі вярнуліся ў Гродна. Галоўны рэдактар "Пагоні" — засуджаны на паўтара года прымусовых работ — будзе працягваць пакаранне ў родным горадзе. Можа жыць у сваёй кватэры і мае абавязак знайсці працу, а частку зарплаты аддаваць дзяржаве. Паўла Мажэйку ўмоўна датэрмінова вызвалілі.

- Галоўная цяпер для мяне забарона, кажа гродзенскі журналіст, выязджаць за мяжу. За шэсць месяцаў знаходжання ў Жлобіне мне прыйшло звыш дзвюх тысяч лістоў, большасць з-за мяжы: з Польшчы, Чэхіі. Я набыў новых сяброў і хацеў бы ім асабіста падзякаваць. На жаль, пакуль не магу.
- Вялікі дзякуй і нізкі паклон усім, хто нас падтрымаў у час працэсу і ў ссылцы, гаворыць Мікола Маркевіч. Калі б свет прамаўчаў пра гэтую бяду, мы замест абмежавання волі, маглі б трапіць у турму, перажыць сапраўднае зняволенне. І быць там да канца тэрміну. Таму ў нас вялікая ўдзячнасць усім людзям, якія спрычыніліся да паслаблення рэжыму нашага ўтрымання.

Абодва журналісты думаюць пра новую газету.

- "Пагоня" была слаўнай старонкай у маім жыцці, кажа Павел Мажэйка, і напэўна ў гісторыі Беларусі. Застаўся калектыў, які падтрымліваў нас, чакаў нас. Хочам надалей разам працаваць, ствараць беларускую журналістыку.
- Газета будзе, не сумняваецца Мікола Маркевіч, нягледзячы на тое, што ўлады дваццаць разоў адмаўлялі ім у рэгістрацыі новага выдання. Ёсць два дзесяткі чалавек, якія рабілі "Пагоню" і хочуць рэалізаваць вялікі беларускі газетны праект. Новая "Пагоня" мусіць быць хаця б таму, што вялікая частка грамадства патрабуе такой газеты. Сёння ў беларускай інфармацыйнай прасторы ёсць чорная дзірка. З'яўленне такой газеты будзе актам гістарычнай спра-

вядлівасці ў адносінах да нацыянальных дэмакратычных сілаў у Беларусі.

— Я асабіста не перажываю, калі нам давядзецца яшчэ гэтага чакаць, — гаворыць Павел Мажэйка. — За час прабывання на хіміі я здабыў чатыры спецыяльнасці: працаваў на лесапільні, быў стропальшчыкам, падмятаў вуліцу і двор, вывозіў гной. У любым выпадку я прынясу карысць і сабе, і беларускаму грамадству.

Як Павел Мажэйка ў Жлобіне, так і Мікола Маркевіч у Асіповічах працаваў фізічна. Дапамагаў будаваць баптысцкі храм. Абодва гавораць, што пераносіць ссылку дапамагала тое, што знайшлі там спагадлівых людзей.

— Пра дрэннае не хочацца памятаць, — кажа Павел Мажэйка, — кожны нармальны чалавек ва ўмовах абмежавання волі адчувае сябе нядобра. Галоўнае, што мне ўдалося не захварэць на страх. Лічу гэта сваёй перамогай. Я гатовы да далейшага жыцця.

"Ніва" н-р 15 (2448) ад 13 красавіка 2003 г.